

УДК 327(73)

Фоменюк Д. В.

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

БЛИЗЬКОСХІДНИЙ РЕГІОН У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ДОНАЛЬДА ТРАМПА

У статті досліджується роль США в близькосхідному регіоні з початком президентства Д. Трампа. Невідповідність між заявами та діями нової адміністрації становить загрозу не лише для лідерства США в регіоні, але й для стабільності на Близькому Сході. Проаналізовано зовнішню політику Д. Трампа та близькосхідну стратегію.

Ключові слова: США, Близький Схід, національна безпека, близькосхідна стратегія.

Fomeniuk D. V.

MIDDLE EASTERN REGION IN THE USA FOREIGN POLICY UNDER THE PRESIDENCY OF DONALD TRUMP

The article examines the role of the USA in the Middle East region since the beginning of Donald Trump's presidency. The inconsistency between the new administration's statements and actions threatens not only the US leadership in the region, but also threatens the stability in the Middle East. The article also analyzes D. Trump's foreign policy and Middle East strategy.

Key words: USA, Middle East, National Security, Middle East strategy.

США займають провідне місце в системі міжнародних відносин і здійснюють вплив на більшість країн світу, включаючи країни Близького Сходу. З'ясування ролі США та аналіз їхньої політичної стратегії в близькосхідному регіоні є важливим, оскільки від того, якими будуть наступні дії американського уряду, залежить безпека та стабільність регіону.

На проблемі місця та ролі зовнішньополітичної діяльності США за президентства Д. Трампа в регіоні Близького Сходу роблять ак-

цент у своїх працях українські вчені. А. Герасимчук у своїй праці досліджувала близькосхідний вектор зовнішньої політики Д. Трампа в цілому [16]. О. Хара у своїй праці зробив аналіз нової стратегії США на Близькому Сході, порівнюючи дії Д. Трампа з його попередником Б. Обамою. Автор вказує на те, як нинішній очільник Білого дому зосереджує увагу на боротьбі з поширенням тероризму в осередді ісламу, розвитку економічної та безпекової співпраці в регіоні [25].

Проблематику також досліджують закордонні вчені, які вивчають як загальні тенденції зовнішньополітичної діяльності Д. Трампа на Близькому Сході, так і позиції американського уряду стосовно окремих проблем в регіоні.

Американський вчений А. Кордесмен центром свого дослідження зробив близькосхідний вектор діяльності уряду США в цілому, наголошуючи на невідповідності між зробленими заявами та діями і вказуючи на те, що саме це заважає досягти стабільності в регіоні. Вчений акцентує свою увагу на політиці США в Ірані, стверджуючи, що іранська проблема залишатиметься невіршеною за відсутності чітко прописаної стратегії [5].

Інші дослідники зосередили увагу на дослідженні впливу США на окремі проблеми в регіоні. Зокрема Дж. Альтерман сконцентрувався на єменській проблемі [2], А. Штайн – на наслідках виведення американських військових із Сирії [12], Дж. Халтівангер – на позиції американського уряду щодо палестино-ізраїльського конфлікту [8].

Регіон Близького Сходу традиційно залишається основним вектором зовнішньополітичної діяльності США, який спрямований на забезпечення національної безпеки та інтересів американської спільноти. Події «арабської весни» значно загострили ситуацію в і так нестабільному регіоні. Воєнні конфлікти в Сирії та Ємені, невіршеність палестино-ізраїльського конфлікту, діяльність Ісламської держави, релігійні протиріччя та боротьба за лідерство в регіоні створюють низку загроз для уряду США, від якого потребується прийняття чіткого плану дій, який би допоміг досягнути стабільності на Близькому Сході.

Д. Трамп, як і його попередники, мав виробити власну регіональну стратегію. Бачення близькосхідного регіону закріплене в стратегії національної безпеки США 2017 р. [10], але невідповідність у заявах та практичних діях, неузгодження деяких питань з урядом, зокрема щодо виведення американських військ із Сирії, спровокували занепокоєння тим, яку роль займуть США на Близькому Сході та які дії будуть виконуватись надалі щодо вирішення регіональних конфліктів.

Метою статті є аналіз зовнішньополітичної стратегії США в близькосхідному регіоні та діяльності американського уряду відносно ключових регіональних гарячих точок за президентства Д. Трампа.

Завдання:

- 1) проаналізувати близькосхідну стратегію США;
- 2) визначити та проаналізувати підходи щодо розв'язання проблеми поширення тероризму;
- 3) визначити політику американського уряду щодо близькосхідних військових конфліктів в Сирії, Ємені та палестино-ізраїльського конфлікту.
- 4) простежити загострення відносини між США та Іраном.

Боротьба з тероризмом

Однією з головних проблем для безпеки США є проблема міжнародного тероризму та його поширення, яка тісно пов'язана з подіями в близькосхідному регіоні. В стратегії національної безпеки країни зазначено те, якими шляхами цю проблему можна вирішувати. Серед вказаних інструментів можна виділити: співпраця з союзниками задля стримування та перешкодження терористичних нападів; безпосередня боротьба з терористами; покращення роботи розвідки та обмін інформацією з іноземними партнерами; знищення ланцюгів фінансування терористичних організацій; боротьба з поширенням ідеології терористів, щоб зменшити набір рекрутів [10, с.49].

Д. Трамп сконцентрував свою увагу на повній ліквідації терористичних організацій за допомогою жорстких методів. В новій стратегії не передбачено інструментів «м'якої сили», яка є необхідною складовою боротьби проти терористів. Нова адміністрація також не врахувала причин виникнення та поширення терористичної ідеології, зокрема соціально-економічних, викоринення яких допомогло б у боротьбі з ворогом.

В жовтні 2019 р. відбулась ліквідація лідера самопроголошеної Ісламської держави (ІД) Абу аль-Багдаді, що, як зазначив президент Туреччини Р. Ердоган, є «поворотним моментом» у боротьбі з тероризмом [19]. Звичайно, смерть лідера ІД є значною подією міжнародного характеру, але вона не означає припинення існування самої Ісламської держави. Президенту США потрібно краще продумати стратегію антитерористичної боротьби, адже знищення терористичних лідерів лише затримує діяльність організації на коротких час та створює бажання помститись.

Сирійська війна

Головним завданням в Сирії Д. Трамп оголосив боротьбу з Ісламською Державою та іншими терористичними організаціями. Президент не ставив основною ціллю знищення режиму Башара аль-Асада, але 7 квітня 2017 р. збройні сили США завдали ракетного удару по аеродрому Шайрат в західній Сирії, де розміщувався військовий контингент президента, стверджуючи, що дії Вашингтона були спричинені хімічною атакою в провінції Ідліб, жертвами якої стали мирні жителі [13, 23].

7 квітня 2018 р. знову внаслідок хімічної атаки було здійснено ракетний удар по Дамаску і Хомсу, але вже тепер США підтримували збройні сили Великої Британії та Франції [1]. Дії трьох урядів дають зрозуміти, що вони не мали більшої цілі, наприклад, повалення режиму Б. Аль-Асада. Їх метою було лише зупинення хімічних атак.

Колишній державний секретар США Р. Тіллерсон у 2018 р. заявив, що головна мета адміністрації Д. Трампа – це захист громадян США від терористичних організацій і, паралельно з цим, перешкодження терористам у створенні нових організацій, фінансовому збагаченню та набору у їхні лави нових людей з різних куточків світу [11]. Він також окреслив ключові елементи дій США в Сирії. Серед них можна виділити: повне знищення Ісламської Держави та Аль-Каїди; зменшення впливу Ірану на сирійський уряд; створення умов для повернення біженців; звільнення Сирії від зброї масового ураження [11]. Такі дії потребують виважених дипломатичних рішень, а не лише застосування жорсткої сили.

Наприкінці 2018 р. Д. Трамп заявив про намір вивести американські війська з північного сходу Сирії, а в січні 2019 р. офіційно заявив про початок їх виведення. Американські військові перебували на території Сирії з 2015 р., допомагаючи курдському населенню у боротьбі проти Ісламської Держави. Ще одна причина перебування військ – перешкодження будівництву комунікаційних зв'язків між іранським та сирійським урядами. Чому ж президент прийняв рішення про виведення військ? Д. Трамп зрозумів, що перебування американських військових в Сирії, а також і в інших країнах, це не найкращий шлях для боротьби з тероризмом, тим паче, їхня присутність не завадить терористичним організаціям проникати на територію США та інших держав [18]. Президент також передбачив збільшення напруги між Туреччиною та США через підтримку останніми курдів, які вважаються турецьким урядом терористичним угрупованням [18].

Що станеться з північно-східною Сирією після виведення військ? Мало ймовірно, що інший актор міжнародних відносин захоче перейняти на себе роль США в цій частині, тому, швидше за все, можливе розгортання військових дій між курдами та турецькою армією.

Єменський конфлікт

У війні між шіїтами хуситами та єменським урядом Д. Трамп підтримує останнього, співпрацюючи з Саудівською Аравією, яка є стратегічним партнером США.

Переслідуючи ціль знищення міжнародного тероризму, 29 січня 2017 р. було здійснено воєнну операцію в єменській провінції Аль-Байда, з метою ліквідації Аль-Каїди. Рейд передбачав збір інформації, яка б дала змогу запобігти майбутнім терористичним атакам організації, а також визначення місця перебування терористичного лідера К. Аль-Раймі. Внаслідок операції було знищено трьох високопосадовців Аль-Каїди та вилучено цінну інформацію. Для американського президента операція виявилась успішною, для єменського військового очільника – повним провалом. Він заявив, що операція, яка призвела до жертв цивільного населення, не може вважатися успішною. Воєнною операцією також був задоволений лідер аль-Каїди. К. Аль-Раймі записав 11-хвилинне аудіоповідомлення, в якому вирішив подратувати Д. Трампа, назвавши його «новим дурнем Білого дому» [3].

США розглядають єменський конфлікт на відстані витягнутої руки. Крім того, що Білий дім заправляє військові літаки союзників та продає їм зброю, він нічого більше не робить [2]. Американському уряду варто було б переглянути доцільність підтримки арабської коаліції на чолі з Саудівською Аравією, яка веде війну в Ємені, особливо після вбивства журналіста Д. Хашоггі, винним в якому вважається коронний принц Саудівської Аравії [9].

Палестино-ізраїльський конфлікт

Конфлікт традиційно залишається в центрі уваги США через те, що Ізраїль виступає важливим стратегічним партнером для американського уряду. Зі вступом на пост президента Д. Трампа відносини між США та Палестиною значно загострилися і для цього є декілька причин.

По-перше, колишні президенти не проявляли прихильності до певної сторони конфлікту, їх головним завданням було просто розв'язати цю проблему. Д. Трамп змінив вектор цієї політики, визнавши 6 рудня 2017 р. Єрусалим столицею Ізраїлю. Обидві сто-

рони конфлікту вважають місто своєю столицею, що, перш за все, пов'язано з його релігійним значенням. 1967 р., як наслідок Шестиденної війни, Ізраїль зайняв всю територію міста, хоча міжнародна спільнота схильна наполягати на тому, щоб Східний Єрусалим став столицею палестинської держави [15]. Можна сказати, що з 2017 р. США почали виступати саме на боці ізраїльської держави, тим самим підірвавши довіру Палестини до американського уряду.

По-друге, в березні 2019 р. Д. Трамп підписав декларацію про визнання Голанських Висот ізраїльською територією, не зважаючи на те, що захоплення Ізраїлем цієї території в Сирії в 1967 р. вважається несумісним з міжнародним правом [7].

По-третє, в листопаді 2019 р. державний секретар М. Помпео заявив, що США більше не розглядають ізраїльські поселення на окупованих територіях як такі, що «несумісні з міжнародним правом», стверджуючи, що їх визнання як «несумісних» не допоможе досягнути миру в конфлікті [8].

Визнання ізраїльських поселень та Голанських Висот не лише робить напруженими відносини між США та Палестиною та зменшує довіру останньої до американського уряду, але й підриває прагнення Палестини бути остаточно визнаною, як незалежна арабська держава.

Те, що Білий дім повністю підтримує ізраїльську позицію в конфлікті підкреслює ще й те, що в серпні 2019 р. США виключили Палестинську автономію з опублікованого ними списку держав та територій [22].

Підтримуючи Ізраїль, Д. Трамп переслідує власну вигоду. Основою його електоральної бази є протестанти-свангелісти [14], які в палестино-ізраїльському конфлікті виступають на боці Ізраїлю. Бажаючи йти на другій термін президентства, американський лідер має на меті підвищити свій рейтинг, який значно знизився, зокрема після початку процедури імпичменту. Таким чином, підтримуючи ізраїльський уряд в близькосхідному конфлікті, Д. Трамп бажає збільшити шанси на перемогу.

Іранська проблема

Іранська проблема визначає дії США в близькосхідному регіоні. Йдеться не лише про ядерну безпеку, але й про регіональні конфлікти, вплив на які має Іран, зокрема в Ємені та Сирії, а також про бажання Ірану виступати лідером в регіоні.

Зі вступом Д. Трампа на пост президента США простежується повний відхід від політики, яку проводив Б. Обама щодо Ірану. Дії

попередника були спрямовані на запобігання розвитку ядерної програми в країні. З цією метою в 2015 р. лідери Ірану, США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Китаю та Росії підписали ядерну угоду, відому як Спільний всеосяжний план дій (JCPOA), яка передбачала скорочення Іраном запасів збагаченого урану [4]. Ще до вступу на пост президента Д. Трамп різко критикував цей договір, стверджуючи, що він не надає точних гарантій відмови іранського уряду від виробництва ядерної зброї [24]. В травні 2018 р. американський лідер заявив про вихід США з ядерної угоди, оголосивши також про відновлення економічних санкцій щодо Ірану [24].

2017 р. Білий Дім прийняв стратегію щодо Ірану. Вона містить в собі такі елементи: зосередження США на нейтралізації дестабілюючого впливу Ірану та обмеження його агресії відносно підтримки терористів, відродження регіональних альянсів для перешкодження підривної діяльності Ірану, протидія іранському режиму та Корпусу Вартових Ісламської Революції (КВІР) – головній силовій структурі Ірану, протидія загроз від балістичних ракет, заклик до міжнародної спільноти засудити порушення прав людини КВІР, знищення всіх шляхів для розробки Іраном ядерної зброї [6].

Відносини між США та Іраном досягли свого піку після американського авіаудару по Багдаду 3 січня 2020 р., внаслідок якого загинув іранський генерал К. Сулеймані. Він був правою рукою верховного лідера країни А. Хаменеї та головою спецпідрозділу КВІР «Ель-Кудс», що спеціалізується на проведенні військових операцій за кордоном [20]. Держсекретар США М. Помпео заявив, що удар був здійснений, щоб запобігти «неминучій атаці», яку генерал мав провести, і внаслідок якої могли загинути десятки, а то і сотні мирних жителів [21].

Реакція Ірану була моментальною: 5 січня 2020 р. Іран зняв з себе обмеження щодо збагачення урану, але згодом заявив, що не має намірів виходити з ядерної угоди. 8 січня Іран здійснив напад на американські військові бази в Іраку, як відплата за вбивство К. Сулеймані [17]. Стає зрозуміло, що головною ціллю іранського уряду зараз є очистити Близький Схід від присутності США.

Після реакції Ірану соцмережі вибухнули з публікаціями про ймовірний початок Третьої світової війни. Ситуація між Іраном та США апіорі не розростеться до стану Третьої світової, але гроху war, тобто війна, в якій держави безпосередньо не воюють (яскравим прикладом є холодна війна та російська агресія на Донбасі) – можлива. Можливим є також повалення іранського режиму, адже США своїми санкціями намагається підняти протестні настрої серед на-

роду, які підсилились внаслідок помилкового збиття іранською ракетою українського літака.

Дослідження показало, яку роль відіграють США в регіоні Близького Сходу, а також невідповідність заяв уряду з його діями. Можна виділити декілька аспектів близькосхідної політики Д. Трампа.

По-перше, головна ціль нової адміністрації, яка зазначена в близькосхідній стратегії, – це боротьба з міжнародним тероризмом.

По-друге, переслідуючи ціль захисту національних інтересів країни та знищення терористичних організацій, американський уряд бере участь у розв’язання іранської проблеми та конфліктів в Ємені та Сирії. В палестино-ізраїльському конфлікті пріоритет надається Ізраїлю, як традиційному стратегічному партнерові.

По-третє, близькосхідний вектор зовнішньої політики Д. Трампа характеризується невідповідністю зроблених заяв із практичними діями, що значно підриває позиції США в регіоні та зменшує успішність майбутніх воєнних операцій.

Цю тему можна досліджувати і надалі, спостерігаючи за процесами, які відбуваються в світі. Чи збережуть США лідерство в регіоні? Які будуть наступні дії американського уряду стосовно Ірану? Чи буде застосовуватись «м’яка сила» у близькосхідній політиці, зокрема у боротьбі з тероризмом?

Джерела та література

1. 'No alternative': Theresa May sends British jets to join airstrikes on Syria. *The Guardian*. 2018. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/14/theresa-may-britain-air-strikes-syria-chemical-weapons-raf> (дата звернення: 15.01.2020).

2. Alterman J. The Yemen model: the future of U.S. Middle East policy. *Center for Strategic and International Studies*. 2018. URL: <https://www.csis.org/analysis/yemen-model-future-us-middle-east-policy> (дата звернення: 15.01.2020).

3. Atassi B., Smith-Spark L., Dewan A. Yemen raid: The plan, the operation and the aftermath. *CNN*. 2017. URL: <https://edition.cnn.com/2017/02/08/middleeast/yemen-raid-explainer/index.html> (дата звернення: 15.01.2020).

4. Bradner, E. What's in the Iran nuclear deal? 7 key points. *CNN*. 2015. URL: <https://edition.cnn.com/2015/04/02/politics/iran-nuclear-deal-main-points-of-agreement/> (дата звернення: 15.01.2020).

5. Cordesman A. America's "Chaos Strategy" in the Middle East and South Asia. *Center for Strategic and International Studies*. 2018. URL: <https://www.csis.org/analysis/need-serious-new-strategy-deal-iran-and-gulf> (дата звернення: 15.01.2020).

6. Cordesman A. The Need for a Serious New Strategy to Deal with Iran and the Gulf. *Center for Strategic and International Studies*. 2017. URL: <https://www.csis.org/analysis/need-serious-new-strategy-deal-iran-and-gulf> (дата звернення: 15.01.2020).

7. Haltiwanger J. Netanyahu joins Trump at the White House as the president officially recognizes the Golan Heights as part of Israel. *Business Insider*. 2019. URL: <https://www.businessinsider.com/netanyahu-white-house-trump-recognizes-golan-heights-israel-2019-3> (дата звернення: 15.01.2020).

8. Haltiwanger J. Trump just upended 40 years of US policy toward Israel and may have shattered any hope of peace in the Middle East. 2019. URL: <https://www.businessinsider.com/trump-upends-us-policy-israel-shattering-hope-middle-east-peace-2019-11> (дата звернення: 15.01.2020).

9. Harris Sh., Miller G., Dawsey J. CIA concludes Saudi crown prince ordered Jamal Khashoggi's assassination. 2018. *The Washington Post*. URL: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-concludes-saudi-crown-prince-ordered-jamal-khashoggis-assassination/2018/11/16/98c89fe6-e9b2-11e8-a939-9469f1166f9d_story.html (дата звернення: 15.01.2020).

10. National Security Strategy of the United States of America 2017. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 15.01.2020).

11. Secretary of State Rex Tillerson on the way Forward for the United States Regarding Syria. *Global Public Affairs*. 2018. URL: <https://translations.state.gov/2018/01/17/secretary-of-state-rex-tillerson-on-the-way-forward-for-the-united-states-regarding-syria/> (дата звернення: 15.01.2020).

12. Stein A. U.S. officials ignored Trump on Syria and we are all paying the price. *War on the rocks*. 2019. URL: <https://warontherocks.com/2019/10/u-s-officials-ignored-trump-on-syria-and-we-are-all-paying-the-price/> (дата звернення: 15.01.2020).

13. Аксенов П. Химическая атака в Сирии: кто отравил людей? *BBC*. 2017. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-39509169> (дата звернення: 15.01.2020).

14. Бухарова М. Бизнесмены – за Трампа, карьеристки – за Клинтон: социологи составили портрет избирателя. *RT*. 2016. URL: <https://russian.rt.com/world/article/327480-clinton-trump-vybory-sotsiologi> (дата звернення: 15.01.2020).

15. Герасимчук А. С. «Єрусалим наш»: Трамп зробив жорстокий вибір у близькосхідному конфлікті. *Європейська правда*. URL: <http://fpp.com.ua/yerusalym-nash-tramp-zrobuв-zhorstkuj-vybir-u-blyzkoshidnomu-konflikti/> (дата звернення: 15.01.2020).

16. Герасимчук А. С. Близькосхідний вектор зовнішньої політики Д. Трампа: концептуальні засади та практичне втілення. Вісник ОНУ ім.

І. І. Мечникова. *Соціологія і політичні науки*. 2018. С. 80 – 93. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/144319/150634> (дата звернення: 15.01.2020).

17. Іран відкрито здійснив напад на американські військові бази. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/8/7104856/> (дата звернення: 15.01.2020).

18. Куса І. Сполучені Штати виходять із Сирії: що відбувається і що це означає? Український інститут майбутнього. 2018. URL: <https://www.uifuture.org/publications/news/24478-tramp-suriya> (дата звернення: 15.01.2020).

19. Ликвідація аль-Багдади: реакція в США и в мире. *Голос Америки*. 2019. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/cn-baghdadi-death-reax/5141440.html> (дата звернення: 15.01.2020).

20. Ними керував Сулеймані: Чим запам'ятався світу елітний військовий підрозділ Ірану «Ель-Кудс». *112.UA*. 2020. URL: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/heroichni-rozbiinyky-abo-chym-slavytsia-ELITnyi-viiskovy-pidrozdil-iranu-el-kuds-521800.html> (дата звернення: 15.01.2020).

21. Помпео: США вбили іранського генерала, щоб запобігти «неминучій атаці». *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/3/7104785/> (дата звернення: 15.01.2020).

22. США виключили Палестину зі списку держав. *Прямий*. 2019. URL: <https://prm.ua/ssha-viklyuchili-palestinu-zi-spisku-derzhav/> (дата звернення: 15.01.2020).

23. США завдали ракетного удару по авіабазі військ Асада в Сирії. *УНІАН*. 2017. URL: <https://www.unian.ua/world/1864439-ssha-zavdali-raketnogo-udaru-po-aviabazi-viysk-asada-v-siriji.html> (дата звернення: 15.01.2020).

24. Трамп оголосив про вихід США з ядерної угоди з Іраном. *BBC*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44044107> (дата звернення: 15.01.2020).

25. Хара О. Дональд Трамп і нова «стара» стратегія на Близькому Сході. *Майдан закордонних справ*. 2017. URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications/donald-tramp-i-nova-stara-stratehiia-na-blyzkomu-skhodi1> (дата звернення: 15.01.2020).